

Rudolf Bultmann ve Hans-Georg Gadamer: Karşılaşmaları, Etkileşimleri ve Anlaşmazlıklarına Dair Bir Değerlendirme

Rudolf Bultmann and Hans-Georg Gadamer: A Review on Their Encounters, Interactions, and Conflicts

Abdullah BAŞARAN

Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
Mantık Anabilim Dalı, Çorum,
Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 30.07.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 17.10.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 06.11.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Abdullah BAŞARAN

E-mail: abduallah.basaran@alumni.stonybrook.edu

Atif: Başaran, Abdullah. "Rudolf Bultmann ve Hans-Georg Gadamer: Karşılaşmaları, Etkileşimleri ve Anlaşmazlıklarına Dair Bir Değerlendirme". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 60/1 (Aralık 2023), 64-72.

Cite this article as: Başaran, Abdullah. "Rudolf Bultmann and Hans-Georg Gadamer: A Review on Their Encounters, Interactions, and Conflicts". *Journal of İlahiyat Researches* 60/1 (December 2023), 64-72.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

ÖZ

Bu makale, 20. yüzyıl hermenötğine yön veren Rudolf Bultmann ve Hans-Georg Gadamer'in kesiştikleri noktaları tespit ederek biri teolog diğeri filozof bu iki hermenötikçinin mekânsal ve metinsel etkileşimlerine değinmeyi ve hermenötik anlayışlarındaki temel anlaşmazlıklarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Marburg'da geçirdikleri yıllarda hem klasik metinleri *birlikte* okuma ve yorumlama faaliyetine girişmiş hem de dönemin zirve ismi Martin Heidegger'in felsefesini kendisinden bizzat sahiplenmiş olan Bultmann ve Gadamer, hermenötğin 20. yüzyılda teoloji, felsefe, tarih ve edebiyat gibi farklı kanallardan disiplinler üstü bir alana dönüşmesini sağlamışlardır. Bu iki düşünür, tüm farklılıklarına ve anlaşmazlıklara rağmen, Heidegger'in varoluşçu felsefesi ve nesnelleştirici düşünce eleştirisini —kutsal olsun ya da olmasın— *klasik* ve saygın metinlerin alımlanmasına ve çağdaş okurun bu eserleri nasıl temellük ettiğine yönelik hermenötik usullerin tespitine dönüştürmüştür. Böylelikle tarihsel metinler şimdi ve burada bulunan okur için yeniden canlanacak, aralarında sahibi bir diyalog oluşacaktır. Sonuç olarak, teolog Bultmann ve filozof Gadamer'in çalışmalarıyla hermenötğin alameti farikası iyiden iyiye klasik ve saygın metinlerin nasıl daha *etkin* okunacağına yönelik bir usul teklif etmek olmuştur. Bu makalenin amacı da bu teklif var eden Bultmann ve Gadamer'in bir ömürlük muhabbetinin izlerini sürmek ve ilahiyattan felsefeye, tarihten edebi teoriye kadar geniş bir akademik sahaya yayılan çakışma ve çatışma dinamiklerini göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Hans-Georg Gadamer, Hermenötik, Felsefe, Rudolf Bultmann, İlahiyat.

ABSTRACT

This article aims (1) to explore the intersections of Rudolf Bultmann and Hans-Georg Gadamer— one theologian and the other philosopher, the leading two figures of 20th-century hermeneutics— (2) to address the platial and textual interactions of these two thinkers, and finally (3) to scrutinize their main disagreements in their understanding of hermeneutics. Bultmann and Gadamer, during the years they spent together in Marburg, both engaged in the hermeneutical activities of reading and interpreting classical texts and aimed to transform hermeneutics into a supradisciplinary field through different channels such as theology, philosophy, history, and literature in the 20th century. Despite all their differences and disagreements, these two thinkers have transformed Martin Heidegger's existential philosophy and his critique of objectifying thinking into hermeneutic procedures for the reception of classical and eminent texts—sacred or not—and for the methods of how the contemporary reader appropriates them, i.e., making them their own. Thus, historical texts will be revived for the reader here and now, and a genuine dialogue will occur between them. As a result, with the works of the theologian Bultmann and the philosopher Gadamer, the hallmark of hermeneutics has been to propose a manner for how to read classical and eminent texts more effectively. The purpose of this article is to trace the lifelong conversation of Bultmann and Gadamer, who created this proposal, and to show the dynamics of overlap and conflict that expand a wide academic field, from theology to philosophy, history to literary theory.

Keywords: Hans-Georg Gadamer, Hermeneutics, Philosophy, Rudolf Bultmann, Theology.

GİRİŞ

Bu makale, 20. yüzyıl hermenötiğine yön veren Rudolf Bultmann ve Hans-Georg Gadamer'in kesiştikleri noktaları tespit ederek biri teolog diğeri filozof bu iki hermenötikçinin mekânsal ve metinsel etkileşimlerine değinmeyi ve hermenötik anlayışlarındaki temel anlaşmazlıklarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Marburg'daki akademik ve entelektüel ortama başlayan bu ilişkiler, ikisinin de benzer şekilde etkilendiği Martin Heidegger felsefesiyle iyice perçinlenmiş ve klasik eserlerin nasıl bir yöntem ya da usulle okunacağına dair aralarındaki tartışmaların hararetlenmesiyle hermenötiğin odak noktasını 20. yüzyılda teoloji ve kutsal metin yorumculuğundan daha genel olarak "edebiyat" çalışmalarına genişletmiştir. Böylelikle 20. yüzyılda "hermenötik" dar anlamıyla Eski Ahit ve Kitab-ı Mukaddes tefsirciliğiyle sınırlı kalmamış ve felsefe, tarih, edebiyat gibi metne dayalı tüm disiplinlerin bir ortak dili (*koine*) hâline gelmiştir. Fakat burada Bultmann gibi "dindar" bir teolog ve Gadamer gibi "seküler" bir filozof arasında gelişen diyalogda en çok dikkat çeken şey, iki figürün de tüm farklılıklarına rağmen hermenötiğin özüne —yani Hermes'in görevine— yakışacak şekilde kurulan diyalogu devam ettirme ve ortak bir noktada buluşma gayretleridir. İyi birer "klasik" okuru olan bu düşünürler, tüm teolojik ve felsefi anlaşmazlıklarına rağmen saygın eserlerin nasıl daha iyi okunacağına dair teoriler geliştirmekle kalmayıp bizzat birbirlerinin okuma tarzlarına da kulak vererek (teoloğun felsefeye, felsefecinin şiire, edebiyat teorisininin tarihe, sanat tarihçisinin kutsal metinlere yöneldiği) disiplinler üstü bir hermenötiğin imkânını oluşturmuşlardır. Bu makalenin amacı da bu imkânı var eden Bultmann ve Gadamer'in bir ömürlük muhabbetinin izlerini sürmek ve beşeri ve sosyal bilimlerde geniş bir akademik sahaya yayılan çakışma ve çatışma dinamiklerini göstermektir.

1. MEKÂNSAL KARŞILAŞMALAR

Hans-Georg Gadamer, aldığı eğitimleri, felsefi gelişimini, akademik hayatını, hocalarını, arkadaşlarını, tanışlarını ve tanıklıklarını içeren otobiyografik eseri *Philosophische Lehrjahre*'de (1977, Felsefi Çıkrıklık) Alman teolog Rudolf Bultmann için ayırdığı bölümde, aslında kendi düşünce dünyasını da özetleyen şu sözleri sarf eder: "Klasik ve modern edebiyatı besleyen devamlı bir günlük okuma rutiniyle birlikte, dünyanın en uzak köşelerine uzanan hayali seyahatleri de vardı." Hayatını klasik metinleri okumayla geçiren ve felsefesini de bu metinlerin günümüzde nasıl okunup yorumlanabileceği üzerine kuran Gadamer'in Bultmann'la ilişkisi, metinsel olduğu kadar mekânsaldır da: Kendisi aslen Marburglu olan Gadamer, klasik bilimler ve filoloji okumak için gittiği Breslau'da yoğun bir şekilde sadece (Antik Yunan, Latin, Shakespeare ve Alman litaratürü gibi) Batı klasiklerini değil aynı zamanda (İslam ve Hint geleneklerindeki) Doğu klasiklerini de okuduğu pek çok okuma grubuna katılır² ve hocaları Eugen Kühnemann'ın açtığı bir Kant dersi³ ve neo-Kantçı Richard Höningwald'ın epistemoloji ve bilimsel felsefe derslerinin⁴ ardından felsefe okumak için yine, Bultmann'la da tanışacağı Marburg'a döner. Paul Natorp, Nicolai Hartmann ve (daha sonra İstanbul Üniversitesi'nde de akademisyenlik yapmış olan) Heinz Heimsoeth gibi neo-Kantçılarla birlikte Platon üzerine çalışacak olan Gadamer için Marburg, aynı zamanda Bultmann'la bütünleşen "Marburg Teoloji Fakültesi" demektir.⁵ Zira Yeni Ahit çalışmalarıyla kendisinden zaten bahsettirmeye başlayan Bultmann, tam da o yıllarda biçim eleştirisi adını verdiği kutsal metin okuma yöntemini *Die Geschichte der synoptischen Tradition* (1921, Tarih ve Sinoptik Gelenek) kitabıyla tanıtmıştı. Gadamer'e göre Bultmann bu eseriyle sadece Yeni Ahit için değil aynı zamanda edebiyat ve Antik Yunan klasikleri için de filolojik ve hermenötik bir usul öneriyordu.⁶ Bu bağlamda hümanizme olan inancını paylaştığı⁷ Bultmann'dan şu sözlerle sitayişle bahseden Gadamer, aynı zamanda akademik bir üslubu da kendisinden kapıyordu: "[Bultmann,] Pedagojik karizması, araştırmalarının üretkenliğiyle, özellikle de yolculuk bilmeyen, sorgulayan enerjisi ve o yoğun ciddiyetiyle ayrılmaz bir bütündür."⁸

Ancak kariyerinin daha başlarında neo-Kantçı önemli isimlerle çalışmasına ve Bultmann gibi güçlü bir figürle karşılaşmasına rağmen Gadamer'i gizemli bir biçimde en çok çeken, o sıralarda Aristoteles, Augustinus, Luther ve Eski Ahit üzerine verdiği dersler ve yazdığı yazılarla isminden yavaş yavaş söz ettirmeye başlayan Martin Heidegger olmuştu.⁹ Gadamer, Heidegger'in Natorp'a gönderdiği bir müsveddeyi okumasıyla hem Heidegger'le hem de Heidegger'in hocası ve fenomenoloji okulunun kurucusu Edmund Husserl'le çalışmak üzere Freiburg'a gitmeye karar verir. Fakat yine de Marburg'dan çok da uzaklaşamaz, çünkü Heidegger Natorp'un daveti üzerine Marburg'da ders vermeye başladığı için Gadamer de onu takip ederek bir kez daha Marburg'a geri döner ve Leo Strauss, Karl Löwith, Hans Jonas, Hannah Arendt, Günther Anders gibi isimlerle birlikte Heidegger'in öğrenciliğinde bulunur. İşte bu yıllar (1923–28) Gadamer için bu öğrenci grubuyla olduğu kadar Bultmann'la da Heidegger felsefesine *birlikte* yoğunlaşma yıllarıdır. Platon ve Aristoteles'ten Kierkegaard, Nietzsche, Dilthey ve Husserl'e, Eski ve Yeni Ahit tefsirinden Augustinus ve Luther'e kadar pek çok konuda yapılan oturumlar, Bultmann ve Gadamer'in erken dönem Heidegger felsefesinin temel konularına da beraber eğilmelerine sebep olmuştu: Dasein analitiği ve varoluşun felsefi anlamı, fırlatılmışlık, ihtimam gösterme yapısı, hiçlik, ölüm beklentisi ve yaşadığı kaygı, zamansallık ve tarihsellik gibi "Heideggerci" konular, artık Bultmann'ın araştırmalarının da odağını oluşturuyordu.¹⁰ Hatta Heidegger'in Marburg'a ilk geldiğinde Eduard Thurneysen'in bir dersinde, "teolojinin yeniden bulması gereken ödevi, inanca çağırabilecek ve inançta koruyabilecek durumda olan sözü aramaktır,"¹¹ şeklindeki beyanı da Bultmann'ın ilerleyen yıllardaki kutsal kitap yorumculuğuna doğrudan bir amaç armağan etmiştir:

1 Hans-Georg Gadamer, *Philosophical Apprenticeship*, çev. Robert R. Sullivan (Cambridge ve London: The MIT Press, 1985), 57.

2 Gadamer, *Philosophical Apprenticeship*, 3-5; Jean Grondin, *Hans-Georg Gadamer: A Biography*, çev. Joel Weinsheimer (New Haven ve London: Yale University Press, 2003), 58, 60–61; Gadamer, *Franz Praetorius'dan Kur'an, Otto Schrader'den Sanskritçe öğrenir; daha çok kadınların yönettiği okuma gruplarında Thomas Mann ve Søren Kierkegaard Kühnemann'ın ayarladığı bir yerde klasik şiirler, ziyaret için gittiği Paul Natorp'un evinde toplanılan bir grupla da Tagore okur.*

3 Grondin, *Hans-Georg Gadamer*, 61; 1918 Yaz dönemi "Explication of Kant's Critique of Pure Reason as an Introduction to the Study of German Literature" dersi.

4 Grondin, *Hans-Georg Gadamer*, 62; 1918–1919 Kış döneminde "Basic Problems of Epistemology" ve 1919 Bahar döneminde "Introduction to Scientific Philosophy" dersleri.

5 Gadamer, *Philosophical Apprenticeship*, 7.

6 Gadamer, *Philosophical Apprenticeship*, 57.

7 Hans-Georg Gadamer, "Reply to P. Christopher Smith", *The Philosophy of Hans-Georg Gadamer*, ed. Lewis Edwin Hahn (Chicago ve La Salle: Open Court, 1997), 526; Smith'in Gadamer'in Heideggerciliğini ele alan makalesine verdiği kısa cevapta Gadamer'in "hümanist miras"ı sahiplendiğini okuyoruz. Ayrıca bkz. Gadamer, *Philosophical Apprenticeship*, 57.

8 Gadamer, *Philosophical Apprenticeship*, 56.

9 Gadamer, *Philosophical Apprenticeship*, 14.

10 Rudolf Bultmann, "New Testament and Mythology: The Mythological Element in the Message of the New Testament and the Problem of Its Re-Interpretation", *Kerygma and Myth: A Theological Debate*, çev. Hans Werner Bartsch (New York ve Evanston: Harper & Row, 1961), 22–28; Hans-Georg Gadamer, "Classical and Philosophical Hermeneutics", *Theory, Culture & Society* 23/1 (2006), 39; Gadamer, *Philosophical Apprenticeship*, 59; Rüdiger Safranski, *Heidegger: Bir Alman Üstat*, çev. Ali Nalbant (İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2008), 201.

11 Safranski, *Heidegger*, 201.

Heidegger'in metafizik ve nesnelleştirici düşünce eleştirisini "Tanrı hakkında konuşmanın zorluğu"¹² üzerinden İsa hadisesine ve Hıristiyan inancına uygulayarak bu olaya iman etmenin varoluşsal bir yorumlanmasını yapan Bultmann, bu vesileyle kutsal metni çağdaş okura erişirmeyi denediği mitolojiden arındırma projesini de başlatmış olur.¹³ Otobiyografik bir eserinde bu felsefeyi sahiplenişini şu şekilde aktarır:

bütün çalışmalarımı "liberal" teoloji tarafından uygulanan tarihsel-kritisizm araştırmaları geleneğinin daha ilerisine taşımak ve teolojik bilgiyi daha verimli ve yararlı hâle getirmek için fazlaca çaba sarf ettim. Bunu yaparken de, Martin Heidegger'le tartışmalarım sayesinde kavramaya başladığım *varoluşsal felsefe* çalışmalarını benim için daha önemli ve belirleyici olmaya başladı. Kavramsal düzeyde, insan varlığı ve buna bağlı olarak inananın varlığını eşit olarak konuşma imkânı buldum.¹⁴

Buna karşın Heidegger de Bultmann'ın kutsal metin yorumculuğunda giriştiği işi takdir eder. Hannah Arendt'e hitaben, çağının gençlerini eleştirdiği çarpıcı bir mektupta şu samimi sözlere yer verir:

Sadece kasınmamak! Bu tehlike şu an çevremizde bütün şiddetiyle mevcut. Bultmann'ın çalışmasını ve benimkini düşünüyorum da. Bende daima bir kabızlık izlenimi var. Gençler "ciddiyet"lerinden ağırlaşmışlar. Cesareten eser yok onlarda. Biz buna sahiptik ve —yalnızca değişmiş olarak— hâlâ sahip olduğumuza inanıyorum. Maceradan haberleri yok. Bultmann'da ve bende gerçi temelden farklı da olsa bir gelişim süreci olduğunu sürekli unutuyorlar. Biz yanılığımızdan heyecan duyabiliyorduk; hatta bundan bir işe kendini adama gücünü alabiliyorduk. Bugün artık bu yok!¹⁵

Heidegger'in gençlere karşı siteminde cesur bir yoldaşı olarak gördüğü Bultmann'ın kendi düşüncesine pek doğrudan bir katkısı yoktur¹⁶ ama *Varlık ve Zaman*'ın nüvesini oluşturan 1924 yılındaki "Zaman Kavramı" dersini Bultmann'ın davetiyle teologlara hitaben vermiştir.¹⁷ Bu dostluk yıllarında Heidegger'in "Phänomenologie und Theologie" (1927, Fenomenoloji ve Teoloji) makalesini Bultmann'a ithaf etmesi de dikkat çekicidir.¹⁸ Fakat aralarındaki yakın ilişkiyi düşünsel açıdan da teşhir eden bir başka delil de Bultmann'ın Yeni Ahit'i modern okurun kendisine yeniden konuşturmasının ve İsa'yı tarihsel bir figürden ziyade bir iman şahitliğinin merkezindeki figür olarak yeniden inşa etmesinin Heidegger'in klasik felsefe metinlerini okuma biçiminde karşılığını bulmasıdır: 1920'lerde bilhassa Platon, Aristoteles ve Augustinus'un metinlerini fenomenolojik yorumlarla *yeniden canlandırılan* Heidegger,¹⁹ 1940'larda Herakleitos, Parmenides ve Anaximandros gibi filozofların fragmanlarını ve şiirlerini *mitolojilerinden arındırarak* okur. Daha sonra bu usulü Gadamer de sahiplenecek, örneğin Platon ve Aristoteles üzerine yazdığı *Die Idee des Guten zwischen Plato und Aristoteles* (1978, Platon ve Aristoteles Arasında İyi İdesi) kitabında ve daha sonraki Antik Yunan felsefesini ele aldığı metinlerinde de mitolojiden arındırma uygulayacaktır.²⁰

Marburg'daki bu etkileşim yıllarında daha çok felsefe, sanat ve klasik filolojiyle ilgilenen Gadamer de —konunun kendisine uzaklığından olsa gerek— defalarca denk gelmelerine rağmen Bultmann'ın teoloji ya da tefsir derslerini takip etmemiştir.²¹ Fakat bu dönemde ilişkilerini kuran asıl olay, Bultmann'ın yürütücülüğünü yaptığı "Graeca" adındaki özel bir okuma grubuna Gadamer'i davet etmesiydi; her perşembe akşamı buluşup dini metinlerden ziyade klasik filolojiye tutkusuna da hitap eden Antik Yunan klasiklerini okuyup yorumlayacaklar ve ardından şarap-puro eşliğinde daha samimi diyaloglara geçeceklerdi.²² Gadamer'i tam on beş yıl boyunca bu okuma grubunda tutan şey sadece ona uygun bir içerik sunması değildi ama; ilerleyen yıllarda felsefi gelişimini sorgulayarak aralarında bir gerilim oluşturan Heidegger'e karşın Bultmann, Gadamer'in klasik metin yorumculuğuna dair görüşlerini desteklemiş ve bu da Gadamer'in kendi düşüncesine güven duymasını sağlamıştır.²³ Hatta Bultmann'a gönderdiği 8 Eylül 1961 tarihli mektupta kendi felsefesini Bultmann'ın teolojik çalışmalarına dahi benzetir:

Kitabımda, tamamen kendi tecrübe alanımdaki, yani felsefi klasiklerin, sanatın ve hümanist geleneğin tecrübesindeki tarihsel bilince, içeriğin gerektirdiği bir iddianın nüfuz ettiği gerçeğini açıklamaya çalıştım ki bu içerik teolojinin son yıllardaki durumuyla, özellikle de sizin kendi teolojik çalışmanızla tam olarak örtüşen bir şeydir.²⁴ Bu yakınlık şüphesiz Gadamer'in bir şekilde dini ve teolojik problemlerle de ilgilenmesine, daha doğrusu, felsefi geleneğe ait bu türden problemlerin önemini anlamasına sebep olmuştur: Gadamer'in Marburg Okulu ve erken dönem Heidegger'in teolojisi üzerine yazdığı değerlendirmelerin²⁴ yanı sıra daha çok Antik Yunan'da (özellikle Sokrates, Platon ve Aristoteles), Plotinos ve Augustinus'ta, Kant ve Hegel'de din, dini tecrübe ve Tanrı meselelerine dair kaleme aldığı makaleleri²⁵ de bu doğrultuda sayabiliriz. Ancak yazın hayatı boyunca teolojik konularda genelde sessiz kalan ve bilhassa kutsal metinlere nadiren değinen Gadamer'in bu yönelimi yanlış da anlaşılmamalı: Bultmann'ın aksine, Gadamer'in dini inanç ve tecrübeye yönelik ilgisi teolojik ya

12 Rudolf Bultmann, "What Sense Is There to Speak of God?", *The Christian Scholar* 43/3 (1960); Frank Schalow, *Heidegger and the Quest for the Sacred: From Thought to the Sanctuary of Faith* (Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2001), 11. Tanrı hakkında konuşmanın zorluğuna dair başka örnekler için bkz. Metin Yasa, "Tanrı Hakkında Paradoksal Konuşmak: İbn Arabi ve Karl Barth Örneği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/17 (2004), 147–57; Fatih Topaloğlu, "Nicholas of Cusa'ya Göre Tanrı Hakkında Konuşmanın İmkânı", *Hitit İlahiyat Dergisi* 21/1 (2022), 233–58.

13 Gadamer, "Classical and Philosophical Hermeneutics", 38; Safranski, *Heidegger*, 201–2: "Filozof Bultmann, Heidegger gibi, insan Dasein'inin 'eksistensiyel yapısını' açığa çıkarmak istemektedir; Teolog Bultmann ise daha sonra bu 'çirplak' varoluşu, aynı şekilde tarihsel dogmalardan özgürleştirilen ve varoluşsal temel anlamına indirgenen Hıristiyanlık mesajıyla yüzleştirmek ister."

14 Rudolf Bultmann, "Ben Rudolf Bultmann: Otobiyografik Yansımalar (1956)", *Rudolf Bultmann: Mitoloji ve Hermenötik Sorunu*, ed. Cengiz Batuk ve Emir Kuşçu (Ankara: Eskiyeği Yayınları, 2013), 24.

15 Hannah Arendt ve Martin Heidegger, *Mektuplar 1925–1975*, çev. Melek Paşalı (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012), 40–41.

16 Hans-Georg Gadamer, *A Century of Philosophy: A Conversation with Riccardo Dottori*, çev. Rod Colman ve Sigrud Koepke (New York ve London: Continuum, 2006), 124.

17 Safranski, *Heidegger*, 202.

18 Schalow, *Heidegger and the Quest for the Sacred*, 19; Arendt ve Heidegger, *Mektuplar 1925–1975*, 204.

19 Safranski, *Heidegger*, 220. Örneğin Heidegger bu dönemde Platon'un *Devlet*, *Sofist* ve *Philebos* diyalogları, Aristoteles'in mantık eserleri, *Metafizik*, *De Anima* ve *Nikomakhos'a Etik* ile St. Paul ve Augustinus üzerine dersler vermiştir.

20 P. Christopher Smith, "Translator's Introduction", Hans-Georg Gadamer, *The Idea of the Good in Platonic-Aristotelian Philosophy* (New Haven ve London: Yale University Press, 1986), xi: "[Gadamer'in] metaforik olarak söylediklerinin, varoluşumuzun olgularına ilişkin kavramsalallaştırmalara tercüme edilmesi gerekecektir."

21 Listelerde ismi gözükmese de şöyle bir hatıra vardır: "Gadamer recalls that it was Bultmann who, around the year 1930, taught him that he would one day learn to appreciate the clarity and natural character of Goethe's poetry." Jean Grondin, "Gadamer and Bultmann", *Philosophical Hermeneutics and Biblical Exegesis*, ed. Petr Pokorný ve Jan Roskovec (Tübingen: Mohr Siebeck, 2002), 128n19.

22 Donatella DiCesare, *Gadamer: A Philosophical Portrait*, çev. Niall Keane (Bloomington ve Indianapolis: Indiana University Press, 2013), 9; Grondin, *Hans-Georg Gadamer*, 22, 119–20; Safranski, *Heidegger*, 195–96.

23 Grondin, "Gadamer and Bultmann", 124.

24 Hans-Georg Gadamer, "On the Problem of Self-Understanding (1962)" ve "Martin Heidegger and Marburg Theology (1964)", *Philosophical Hermeneutics*, çev. David E. Linge (Berkeley, Los Angeles ve London: University of California Press, 1976).

25 Hans-Georg Gadamer, *Hermeneutics, Religion, and Ethics*, çev. Joel Weinsheimer (New Haven ve London: Yale University Press, 1999); "Religion and Religiosity in Socrates", *Proceedings in the Boston Area Colloquium in Ancient Philosophy* 1 (1985): 53–76.

da dini bir kaygıdan değil, daha çok şiir, edebiyat ve sanat eserleriyle ortaya çıkan, nihayetinde de metodolojik bilimin temin ettiği nesnel bilgiyi aşan türde bir hakikat tecrübesinin anlaşılmasına verdiği imkândan gelmektedir.²⁶ Dönüşüm (*Verwandlung*), karşılaşma (*Begegnung*), hadise (*Geschehen*) ve katılım (*methexis*) gibi kavramlarla²⁷ Heideggervari bir şekilde açıkladığı bu tecrübe Gadamer için teolojik değil²⁸ —felsefi ve edebi hermenötiğine uygun bir şekilde— sanatsal, yani estetik bir tecrübedir. Bu yüzden Gadamer düşüncesinde kutsal metin yorumları veya tefsirleri yerine daha çok (Heidegger'in seküler yaklaşımını da aşacak şekilde) Antik Yunan tecrübesindeki gibi "klasik" bir din anlayışı görürüz.

2. METİNSEL ETKİLEŞİMLER

Marburg'daki yıllar süren denk gelişler, ortam paylaşımlar ve Graeca'daki toplantılarda gelişen Bultmann ile Gadamer arasındaki etkileşimler, metinsel bir düzeye beklendiği kadar ulaşmaz. Örneğin Bultmann'ın meşhur "Das Problem der Hermeneutik" (Hermenötik Sorunu, 1950) makalesinin Gadamer'in hermenötik girişimi sahiplenmesine sebep olduğuna dair iddia²⁹ oldukça zayıf görünüyor; zira her ne kadar bu metin sadece Yeni Ahit'teki değil tüm klasik eserlerdeki hermenötik problemi ele alıyorsa da, Gadamer Heidegger'in 1923 yılında Freiburg'da verdiği "Hermeneutik der Faktizität" altbaşlıklı Ontoloji dersine katılmış ve felsefi hermenötiğin tohumları kendisinde çoktan atılmıştı.³⁰ Bunun dışında, en azından okuma gruplarındaki muhtemel diyaloglarından hareketle Bultmann'ın teolojik yorumlarının Gadamer tarafından edinilmesini göz önünde bulunduracak olursak, (kendini) anlama ile oyun oynama arasında kurduğu bağlantıyı detaylıca işlediği "Zur Problematik des Selbstverständnisses: Ein hermeneutischer Beitrag zur Frage der 'Entmythologisierung'" (1961, Kendini Anlama Problemi Üzerine: Mitolojiden Arındırma Sorununa Hermenötik Bir Katkı) haricinde Gadamer'in Bultmann'ın hermenötiği üzerine doğrudan bir metni yoktur.³¹ Otobiyografik kitabı *Philosophische Lehrjahre*'de (1976, Felsefi Çıracılık) ona ayırdığı bölüm ve Bultmann'ın 80. yaş armağanı için yazdığı "Martin Heidegger und die Marburger Theologie" (1964, Martin Heidegger ve Marburg Teolojisi) makalesi de Bultmann'la doğrudan bağlantı kurulabilecek yazılardır ama bu makale de genel itibarıyla Marburg Teoloji Okulu'nun Heidegger felsefesiyle ilişkisi üzerinedir ve daha çok Heidegger konu edinilir.³² *Wahrheit und Methode*'nin (1960, Hakikat ve Yöntem) hukuk hermenötiği ve teolojik hermenötik altbaşlığında, "Hermeneutik und Historismus" (1965, Hermenötik ve Tarihsellik)³³ ve "Klassische und philosophische Hermeneutik" (1968, Klasik ve Felsefi Hermenötik)³⁴ makalelerinde ise Gadamer Bultmann'a yönelik eleştirel yaklaşımını derli toplu bir şekilde özetler; ancak buralarda da Bultmann'ın hermenötiği asıl konu olarak ele alınmaz. Bunun dışında Gadamer'in başka bir otobiyografik yazısı olan "Reflections of My Philosophical Journey"de (son versiyonu 1996, Felsefi Serüvenime Dair Düşünceler) Bultmann hermenötiğine dair bir takım değerlendirmeleri³⁵ ve aralarında süren mektuplaşmaları mevcuttur.³⁶

Bultmann ile Gadamer arasındaki düşünsel bağ ve etkileşim görünmez de değildir. Yirminci yüzyılda biri teolojik diğeri felsefi hermenötiğin en önde gelen bu iki isminin ilişkisini belki de en iyi yansıtan olay, Rudolf Bultmann'ın makalelerini topladığı dört ciltlik derlemesine *Glauben und Verstehen* (İnanmak ve Anlamak) başlığını koymasının ardından, Gadamer'in 1960 tarihli kanonik eseri *Wahrheit und Methode*'ye (Hakikat ve Yöntem) ilk isim olarak *Verstehen und Geschehen*'i (Anlamak ve Olmak) verip yayınevine göndermesidir.³⁷ Bu isim benzerliği yüzeysel değildir; zira daha ilk bakışta anlaşılacağı gibi, her iki figür de (alımlama noktasındaki farklılıklarıyla birlikte) Heideggerci felsefeyi takip etmiştir. Yukarıda geçen temaların ortak noktası olarak görülebilecek Heidegger'in nesnelleştirici düşünce eleştirisini, Varlığın dilsel özelliğini yalnızca insana sunmasını ve Dasein'in bir şeyi anlamasının nihayetinde kendi varoluşunu anlaması olduğunu Bultmann da Gadamer de kabul eder. Buna göre insan tecrübesi, kişinin kendi dünyevi yaşantısından uzaklaştırarak sabit, kontrol altına alınabilir ve hesaplanabilir bir karşı-konuma getirilemez; aksine tarihseldir, dilseldir, daima değişim içindedir ve yüzü açık geleceğe dönüktür. Bultmann bu eleştiriyi inanç ve anlamaya, Gadamer ise anlama ve gerçekleştirmeye uygulayarak, yaşanan (dini ya da gündelik) hadisenin nesnel açıklanmasına değil kişinin kendi tasarrufunda bulunan varoluşsal yorumuna ulaşmaya çalışır.³⁸ Bizzat Gadamer'in *Philosophische Lehrjahre*'deki yorumuyla, Bultmann için iman, ilahi kerameti temellük etmek, yani Tanrı kelâmını kendine mâl etmek, bu kutsal mesajı kendi diline döndürmektir; Bultmann inanan kimsenin daima içinde bulunduğu bu hermenötik gayreti, akademik bir bütünlük ve titiz bir akıl yürütmeyle ifade etme girişiminde bulunur.³⁹ Benzer şekilde Gadamer de okurun anlama faaliyetini metnin söylediği şeyin içeriğini kendine yorma, her bir okumada, her somut karşılaşmada yeni ve farklı bir şekilde uygulama olarak görür.⁴⁰

Bultmann'la Gadamer arasındaki düşünsel etkileşim metinlerin anlaşılmasını nesnelleştirici düşünceden kurtararak inananın/okurun tarihsel varoluşuna dikkat çekmenin ötesine de geçer. Bultmann'ın terimleştirmesiyle "ön anlama" (*Vorverständnis*) olmadan anlama gerçekleşmeyeceği çok açıktır; zira örneğin, müzikle ilgilenmeyen biri müzik notalarını, matematiksel düşünmeyi bilmeyen biri kağıt üzerindeki matematiksel ifadeleri, felsefi düşünemeyen biri de bir felsefe metnini anlayamaz.⁴¹ Gadamer'in de borçlu olduğu bu ön anlama kavramına, yani anlamının tarihselliği görüşüne göre anlama olayı, metnin okura sunduğu ufuk ile okurun/yorumcunun ilgi ve

26 Grondin, "Gadamer and Bultmann", 123.

27 Grondin, "Gadamer and Bultmann", 123.

28 Hans-Georg Gadamer, "Hermeneutics and Historicism (1965)", *Truth and Method*, çev. Joel Weinsheimer ve Donald G. Marshall (London ve New York: Bloomsbury, 2013), 542. Hatta Gadamer daha ileri giderek şöyle yazar: "Yeni Ahit'in demitolojizasyonu meselesi, metodolojik düşünümüne sebep olan dogmatik gerilimlerle örülüdür." Yine de Gadamer demitolojizasyonun hermenötik bir tarafının olduğunu kabul eder, çünkü mevzu iman önsartıyla da olsa bir beyanı anlamaktır.

29 Etsuro Makita'dan akt. Jean Grondin, *The Philosophy of Gadamer*, çev. Kathryn Plant (Chesham: Acumen Publishing, 2003), 158n.27; Grondin, *Hans-Georg Gadamer*, 278.

30 Bu dersin Gadamer hermenötiği üzerindeki etkileri ayrı bir çalışma konusudur.

31 Gadamer, "On the Problem of Self-Understanding (1962)".

32 Gadamer, "Martin Heidegger and Marburg Theology (1964)".

33 Gadamer, "Hermeneutics and Historicism (1965)".

34 Gadamer, "Classical and Philosophical Hermeneutics".

35 Hans-Georg Gadamer, "Reflections of My Philosophical Journey", çev. Richard E. Palmer, *The Philosophy of Hans-Georg Gadamer*, ed. Lewis Edwin Hahn (Chicago ve La Salle: Open Court, 1997), 3–63.

36 Grondin, "Gadamer and Bultmann", 130n25.

37 Akt. Grondin, "Gadamer and Bultmann", 121; Grondin, *The Philosophy of Gadamer*, 13.

38 Bultmann, "New Testament and Mythology", 22–32; Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method*, çev. Joel Weinsheimer ve Donald G. Marshall (London ve New York: Bloomsbury, 2013), 302–310, bil-hassa 308; ayrıca bkz. Paul Ricoeur, *The Conflict of Interpretation*, çev. Don Ihde (Evanston: Northwestern University Press, 1974), 397–398.

39 Gadamer, *Philosophical Apprenticeship*, 58.

40 Gadamer, *Truth and Method*, 319–20.

41 Rudolf Bultmann, *Jesus Christ and Mythology* (New York: Charles Scribner's Sons, 1958), 46, 50–51.

bilgileriyle örölü ön anlaması arasındaki diyalektikte gerçekleşir. Hatta Heidegger'de anlamının ön-yapısını (*Vor-Struktur*) kendi düşüncelerine aktaran her iki düşünür de anlama ve yorumları önyargıların zaruri mevcudiyetinin ayırına varmakla kalmaz; bu önyargıları aşma, evirip çevirme ve ehlileştirme yollarını da arar.⁴²

İnsanın tarihle varoluşsal bağı ve tarihselliğine yönelik çalışmalarında ortak oldukları bir diğer nokta ise, Alman hermenötik çizgisine oldukça uzak bir figür olan R.G. Collingwood'un çalışmalarına başvurulmasıdır.⁴³ Bultmann'ın tarihin anlamı ve Hıristiyan eskatolojisine dair derslerinde tarih görüşlerine ve sorunun önceliği düşüncesine sık sık gönderme yaptığı Collingwood,⁴⁴ aynı zamanda Gadamer'in hem geçmişin tecrübe edilmesiyle düşünce arasında kurduğu ilişkiye hem soru-cevap diyalektiğine kaynaklık eden isimdir.⁴⁵ Collingwood'un her bir ifadenin aslında bir soruya cevap olduğu düşüncesinden sonra çıkan Gadamer, her bir metnin sahibi bir soruya yanıt olarak verildiğini, hermenötik okuma çabasının da bu soruyu keşfettikten sonra okurun soruyu kendisine yönelmesinden ibaret olduğunu düşünür.⁴⁶ Fakat dikkat edilmelidir ki Gadamer, sorunun ontolojik önceliğini okurun girdiği yorum dairesinin tarihselliği üzerine inşa eder.⁴⁷ Okurken peşpeşe gelen cümleler, paragraflar ve bölümlerden oluşan parçalar ile metnin bütünlüğünün arasında gidip gelen okur, tarihsel bir eylemde bulunmakta, muhatap olduğu cevaplardan metnin temel meselelerine ve asıl sorusuna *doğru* —tarihsel olayların akışında olduğu gibi— sonu gelmeyecek bir yol kat etmektedir. Bu açıdan Bultmann ve Gadamer'e göre, cevap (metin) ile soru (mesaj) arasındaki zamansal mesafe, hermenötüğün mekânı, anlamının imkânıdır.⁴⁸

3. TEMEL ANLAŞMAZLIKLAR

Bultmann ve Gadamer'in, özellikle klasik metinlere odaklanan bir hümanizm ortaklığından bahsetmiştik. Heidegger'in sert eleştirilerine de maruz kalacak bu mevzu,⁴⁹ aslında Bultmann'la Gadamer'i de bir takım önemli noktalarda ayırıştırır. Klasiklerin modern bir okuru ve yorumcusu olan bu iki düşünür, özel olarak da Yeni Ahit'in mevkisi üzerinde anlaşamaz: Buna göre Bultmann, 1950 tarihli meşhur makalesi "Das Problem der Hermeneutik"te (Hermenötik Sorunu) açık bir şekilde, kutsal metnin, hermenötüğün konu ettiği diğer edebi türlerden ayrılmadığını ve dolayısıyla da Schleiermacher ve Diltheyci hermenötüğün teolojiye uygulanabileceğini öne sürer.⁵⁰ Kutsal metinleri edebi metinlerle aynı düzleme getiren Bultmann'ın kanaatimizce "seküler" yaklaşımı, Gadamer tarafından da yadırganır.⁵¹ Hatta bir keresinde Fred Lawrence'a şakayla karışık şöyle söyleyecektir: "Bultmann, Yeni Ahit kitaplarının, kelimenin ilk akla gelen anlamıyla birer *kitap* olmadığını unutupuyor."⁵² Çünkü Gadamer'e göre vahye dayalı bu kitaplar, diğer kitapların aksine, yazarlarının kendi ufuklarını aşan bir olaya iman şahitliklerini beyan ettikleri, *mens auctoris*'i olmayan köken-metinlerdir (*Urliteratur*).⁵³ Bu yüzden bu metinlerde "yazarın niyeti" okurun anlam(a) ufkunu kısıtlayamaz; eğer Yeni Ahit yazarlarının hidayete erdirecek iman şahitliklerine değil de yazarkenki niyetlerine yöneldiğimiz bir okuma gerçekleştirsek, bu yazarlara yanlış (belki de din dışı) bir itibar vermiş oluruz ve *imana konu olan* asıl metnin hakkını veremeyiz.⁵⁴ Gadamer'in Yeni Ahit'i seküler bir şekilde klasik edebiyat metni gibi okuyan Bultmann'ı eleştirisinde şunu da görürüz: Hermenötik ilkeye göre anlamının ön kabulü, okurun, metinde ifade edilen konuyla geleneksel (hâlî-hazırda mevcut ve canlı) ilişkisi olmasına rağmen, kutsal metnin okuru için bu ön kabul bir iman meselesidir. Bir diğer ifadeyle, kutsal metne yaklaşan dindar bir okur için ön kabul, evrensel bir geçerlilikten ziyade imanın bir takriridir.⁵⁵ Metne iman eden, inancı, Hıristiyan bir kimsenin, inanmayandan, kutsal kitaplı geleneklere uzak olan birinden ya da bir Marksistten daha farklı okumasının sebebi de zaten aralarındaki bu ön kabul ayrışmasıdır.⁵⁶ Kısacası, Bultmann ve Gadamer, kutsal metinlerin birer "edebi klasik" olup olmadığı noktasında ayrı düşerler; bu noktada, teolog Bultmann tuhaf bir şekilde kutsal kitapları edebi metinlerle aynı seviyeye getirirken, daha seküler bir filozof olan Gadamer metnin kutsal olduğuna inancın burada metnin *statüsünü* değiştirdiğini düşündüğü için kutsal ve kutsal olmayan metinler arasında okurun ön anlamasını şekillendiren inancına dayalı bir ayırım gözetir.

Bu anlaşmazlıkların yanı sıra, Gadamer, Bultmann'ın hermenötüğünü, kendisinin de takip ettiği Heidegger'den ziyade Schleiermacher ve bilhassa da Dilthey tarzı hermenötüğe benzetir, yani metin ve metnin okuru/yorumcusu farklı bağlamlara ve ufuklara ait olduğu için doğru bir yöntem ile bu kopukluğu ortadan kaldırarak metnin asli anlamını yeniden yaratmayı hedefleyen romantik hermenötüğe.⁵⁷ Bu metodolojik inşaya göre, metnin asli üretimi (yazarın niyeti ve ilk muhataplarınca alınılması) ile şimdideki anlaşılması arasında bir "karşılaştırma" yapılabilmekte ve metnin tarihte yitirilmiş ama kalıcı olan anlamının modern okur için keşfine (tarihsel, psikolojik ve dilbilimsel) yollar açılabilir. ⁵⁸ Ancak Gadamer'in biyografisini de yazan çağdaş hermenötikçilerden Jean Grondin, Gadamer'i bu

42 Rudolf Bultmann, *Tarih ve Eskatoloji: Sonsuzluğun Mevcudiyeti*, çev. Emir Kuşçu (Ankara: Elis Yayınları, 2006), 107; "Ön Kabuller Olmadan Yorum Mümkün müdür?", *Rudolf Bultmann: Mitoloji ve Hermenötik Sorunu*, ed. Cengiz Batuk ve Emir Kuşçu (Ankara: Eskiye Yayınları, 2013), 189–98; Gadamer, *Truth and Method*, 284–96; "Aydınlanma'nın Önyargıyı Aşabilmesi" ve "Otoritenin ve Geleneğin Rehabilitasyonu" altbaşlıkları; "Hermeneutics and Historicism (1965)", 544. Bu metinlerin yaklaşık aynı yıllarda yazıldığına da dikkat çekmek gerekir, ki Bultmann'ın Gadamer'in kullandığı anlamda "önyargı" kavramını kullandığı da göze çarpar. Öte yandan Gadamer bu iki kavramın yakınlığından şu metinde de bahseder: "Classical and Philosophical Hermeneutics", 51.

43 Hatta Gadamer kendi hermenötüğünü Collingwood'un tarih felsefesine bağladığı için Bultmann'ın *Tarih ve Eskatoloji* metnini epey beğenir. "Hermeneutics and Historicism (1965)", 565n.40.

44 Bultmann, *Tarih ve Eskatoloji*, 107, 112; Hans Robert Jauss, *Question and Answer: Forms of Dialogic Understanding*, çev. Michael Hays (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1989), 63–65.

45 Gadamer, *Truth and Method*, 378–87; "Hermeneutics and Historicism (1965)", 535–37.

46 Hans-Georg Gadamer, *Reason in the Age of Science*, çev. Frederick G. Lawrence (Cambridge ve London: The MIT Press, 1984), 106; Gadamer, *Truth and Method*, 378–87.

47 Hans-Georg Gadamer, "What is Truth?", *Hermeneutics and Truth*, ed. Brice R. Wachterhauser (Evanston: Northwestern University Press, 1994), 44–46.

48 Gadamer, *Truth and Method*, 302–10; George R. Lucas, Jr. "Philosophy, Its History, and Hermeneutics", *The Philosophy of Hans-Georg Gadamer*, ed. Lewis Edwin Hahn (Chicago ve La Salle: Open Court, 1997), 187n.4.

49 Martin Heidegger, "Letter on Humanism", *Basic Writings*, ed. David Farrell Krell (New York: HarperCollins Publishers, 1992), 213–66; Gadamer, "Hermeneutics and Historicism (1965)", 546.

50 Rudolf Bultmann, "Hermenötik Sorunu (1950)", *Rudolf Bultmann: Mitoloji ve Hermenötik Sorunu*, ed. Cengiz Batuk ve Emir Kuşçu (Ankara: Eskiye Yayınları, 2013), 158; "Biblikal yazıların yorumu, diğer bir tür edebiyata bunları uygulamaktan, farklı anlama koşullarına bağlı değildir."

51 Bkz. Grondin, "Gadamer and Bultmann", 135–37.

52 Fred Lawrence, "Gadamer, the Hermeneutic Revolution, and Theology", *The Cambridge Companion to Gadamer*, ed. Robert J. Dostal (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 190.

53 Gadamer, "Martin Heidegger and Marburg Theology (1964)", 210; "Hermeneutics and Historicism (1965)", 543. Ayrıca bkz. *Truth and Method*, 340: Kutsal Kitap'ı anlamak, anlamının bilimsel ya da bilgi amaçlı keşfi değildir.

54 Gadamer, "Martin Heidegger and Marburg Theology (1964)", 210.

55 Gadamer, *Truth and Method*, 340.

56 Gadamer, *Truth and Method*, 340–41.

57 Abdullah Başaran, "Çağdaş Hermenötikte Yöntem Tartışması: Doğru Yöntem mi, Doğru Tavrı mı?", *Ekoller ve Kurumlar: Düşünce Bilimleri*, ed. M. Nesim Doru ve Kamuran Gökdağ (Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2022), 64; Burhanettin Tatar, *Hermenötik* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2004), 103.

58 Friedrich D.E. Schleiermacher, "General Hermeneutics", *The Hermeneutics Reader: Texts of the German Tradition from the Enlightenment to the Present*, ed. Kurt Mueller-Vollmer (New York: Continuum, 1985), 81; Wilhelm Dilthey, "The Rise of Hermeneutics", çev. Fredric Jameson, *The Hermeneutic Tradition: From Ast to Ricoeur*, ed. Gayle L. Ormiston ve Alan D. Schrift (Albany: State University of New York, 1990), 112; Başaran, "Çağdaş Hermenötikte Yöntem Tartışması: Doğru Yöntem mi, Doğru Tavrı mı?", 65.

noktada haksız bulur.⁵⁹ Bir kere, “Das Problem der Hermeneutik”te (1950) Bultmann, Gadamer’den çok daha önce Schleiermacher ve Dilthey’i eleştirmiş⁶⁰ ve okurun/yorumcunun metnin yazarıyla değil dile getirdiği sözün hakikatiyle canlı bir ilişki kurduğunu iddia etmiştir. Bu yüzden yorum, romantik hermenötikçilerin öne sürdüğünün aksine, donuk geçmişin, tarihteki bir figürün günümüze yöntemsel bir aktarımından ziyade metnin özüne dahil olmaktan, söylediği şeyin anlamını temellük etmekten ibarettir.⁶¹ Örneğin Bultmann, roman okurunun kahramanın yazgisına “içsel bir katılım” gerçekleştirdiğini, olaya bu şekilde dahil oluşun da yazarın niyetini (aştığını değil ama) tamamladığını düşünür. Edebi eserler kendilerini bu katılımcı anlamaya açar (*teilnehmendes Verstehen*), okur da bu açılan imkânları yorumla doldurur.⁶² O hâlde Bultmann için hermenötik çaba, metnin hakikatinin okurun katılımıyla, *okur için*, yani *okurun kendini anlaması için* ortaya çıkarılmasıdır:

felsefi metinlerin yorumu, gerçekten anlama olacaksa, o, bizzat, hakikat sorusuyla harekete geçirilir, yani o, sadece yazarla bir tartışma olarak gerçekleşebilir. Kişi sadece [Platon’la] beraber felsefe yaparsa, onu anlayabilir. Yorum, metnin ifadelerini, araştırma sonuçları olarak sorguladığında, bir sonuç olarak o, özel bir metni, tarihi, mevcut ânın düzeyine onu çıkartmak yerine geçmişte gerçekleşen bir şey olarak görmek suretiyle, felsefe tarihindeki belli bir evre için “kaynak” olarak ele aldığı, yorum gerçek anlamayı başaramaz. Felsefe tarihini tasvir etmek için gerçekte felsefi anlayışı terk etmenin hiçbir gereği yoktur. Fakat bu tasvir, felsefenin tarihini anlamının, bizzat felsefe hakkındaki bir anlayış olduğu biçimde yapılabilir. Bunda bu tarih aracılığıyla, varlığı anlama ve kendini anlama problemi aşkâr hâle gelir.⁶³

Metnin hakikatinin okurun katılımıyla ortaya çıkması kadar metni anlamının aynı zamanda kendini anlamak olduğu düşüncesi de Gadamer’in hermenötüğünü çağırıştırır. Ancak tüm bunlara rağmen, Bultmann’ın satır aralarında metnin anlaşılması için metnin yazarına yaptığı vurgu, kanaatimizce, Gadamer’in onu Dilthey tarzı hermenötüğün devamı olarak görmesini haklı çıkaracak boyuttadır. Yukarıda alıntılanan pasajdan da anlaşılacağı üzere, okurun/yorumcunun katılımı, *yazarın* dünyasına bir katılımdır; okumada inşa edilen diyalog da *yazarla* kurulan bir diyalogdur. Daha sonraki muhtasar bir metninde (1955) Bultmann, yorumun koşulu olarak yine “yazar” ve okurun aynı tarihsel dünyayı paylaşmalarını, müşterek ilgi, mesele ve duygulara sahip olmalarını görür.⁶⁴ Dahası Bultmann, metnin devamında, tarihin anlamının okurun, araştırmacının, yorumcunun ilgisinde yattığını söylerken, metnin söylediğiyle ya da araştırmacının konusuyla karşılaşmanın tarihsel bir karşılaşma olduğunu iddia eder ve (Collingwood’un tarih felsefesinden dayanak getirerek) tarihin nesnesinin araştırmacının “zihninde” yattığı sonucunu destekler.⁶⁵ İşte tam bu nokta, Gadamer’in Bultmann’ın kendisini uzak tutamadığını düşündüğü “nesnelleştirici” yaklaşımıdır: Okur/yorumcu için önce aşamayacağı (suni, ideal) bir engel konulur, ki bu metnin analiz edilmeye açık “tarihsel bir nesne” oluşudur; ardından, bu nesneyi analiz edebilecek “tarihsel bir özne” vücuda gelir, ki bu da okurun/yorumcunun metne yönelen zihnidir. Gadamer Bultmann’ı bu idealist öznelcilik noktasında eleştirir.⁶⁶ Özetle, okuma ve anlama eylemi, bir zihnin ürünü olan nesne ve bu ürünle muhatap olan öznenin zihni arasında geçer; dolayısıyla, hermenötik çaba, bir zihinden öbür zihne doğru akan, *psikolojik* bir yolculuğa indirgenmiş olur. Gadamer ise bunun aksine, anlamın oluşması için okurun metinle karşılaşmasını esas alır: Okurun tarihsel ufku, (yazarın değil) metnin tarihsel ufkuyla bir araya gelerek, okuru ve metni aşan “yeni” bir ufukta kaynaşır, farklı bir varlık imkânı meydana getirir. Dolayısıyla Gadamer’de, anlam ve varlık hiçbir şekilde ayrı tutulmaz.⁶⁷

Bultmann’ın benzer bir tutumu mitolojiden arındırma projesindeki *mythos* yaklaşımında da mevcuttur. Aydınlanma sonrası keskinleşen *mythos-logos* karşıtlığında Bultmann, mitlerin ve mitolojik düşüncenin bilimsel akıl ve mantığın karşı kutbunda olduğunu düşünür.⁶⁸ Zaten mitolojiden arındırma da başlı başına bilimsel nedenselliğin geçerli olduğu modern bir dünyada mitolojik dünya tasvirine sahip ve mucizelerle dolu kutsal kitapların inananlar tarafından nasıl alınıp okunabileceğine yönelik bir girişimdir.⁶⁹ Böylece dindar bir Hıristiyanın önündeki imtihan —madem ki mitolojik bir metne inanıyor— bu metni mitolojilerinden arındırarak (Kant’ın çizdiği yol üzere) kendi akıyla çelişmeyeceği asıl (bilimsel) dünyasının içine katabilmektir. Bultmann’ın bu yaklaşımı, mitolojik unsurların kutsal metnin mesajına bir halel getirdiği, olumsuz bir katman eklediği kanaatine götürür. Gadamer net bir şekilde Yeni Ahit’in taşıdığı mesajın dünyası ile modern dünya tasavvuru arasındaki uyumsuzluğu “bilimsel dünya lehine” giderme çabasını bilimsel bir yaklaşım olarak addeder ve kutsal metinlerin bilim adına temizlenip sadeleştirilmesini metne dönük bir şiddet olarak görür. Zira burada *mythosun* “geçerli” olduğu yer, *logosun* sınırları içindedir.⁷⁰ Bultmann’ın *logosa* yüzü dönük bilimsel tavrının aksine Gadamer *mythosun* hakikat iddiasını *logosta* göstermek ister: Buna göre *mythosun* “anlattığı” şey (*Sache*), okurun kendi içinde bulunduğu duruma mesajını (*kerygma*) iletir ve okuru kendi hikâyesinden yakalayarak derinden etkiler. Bu aşım kutsal metne ya da metnin kutsallığına hâlihazırda inanan okur, kendisine lütfedilen imanla *verilen mesaj sayesinde kendini anlama* seviyesine yükselir. Gadamer’de *mythos* ve *logosun* bu birlikteliği, modernlik tecrübesi sonrası bir dini inanca değil, yukarıda bahsettiğimiz, kökleri Antik Yunan kültürüne ait “klasik” bir din anlayışına tekabül eder.⁷¹

59 Grondin, “Gadamer and Bultmann”, 139–40.

60 Ricoeur, *The Conflict of Interpretation*, 390.

61 Paul Ricoeur, *Yorum Teorisi: Söylem ve Artı Anlam*, çev. Gökhan Yavuz Demir (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2007), 39, 96; Ricoeur, *The Conflict of Interpretation*, 389–90; Grondin, “Gadamer and Bultmann”, 140.

62 Bultmann, “Hermenötik Sorunu (1950)”, 147; Bu aynı zamanda okur-merkezli eleştirinin de görüşüdür: okur, metnin açık bıraktığı boşlukları doldurur. Burada fark, Bultmann’ın hakikaten de romantik hermenötikçi gibi “yazarın niyeti” üzerinde ısrar etmesidir.

63 Bultmann, “Hermenötik Sorunu (1950)”, 148.

64 Bultmann, *Tarih ve Eskatoloji*, 108: “her yorumun koşulu, yazar ve yorumcunun, içinde insan hayatının, çevredeki, nesnelere bilinen kullanımındaki ve insan ilişkilerindeki bir yaşam olarak temsil edildiği aynı tarihsel dünyada yaşadıkları basit gerçeğidir. Doğal olarak, müşterek ilgiler, sorunlar, çabalar, tutkular ve sevinçler, buna aittir.”

65 Bultmann, *Tarih ve Eskatoloji*, 112–13.

66 Lawrence, “Gadamer, the Hermeneutic Revolution, and Theology”, 189.

67 Lucas, Jr. “Philosophy, Its History, and Hermeneutics”, 180.

68 Gadamer, “On the Problem of Self-Understanding (1962)”, 51–52; Schalow, *Heidegger and the Quest for the Sacred*, 140.

69 Bultmann’ın kutsal metni mitolojilerden arındırma projesi ile Gadamer’in bir metni temellük etme tarzını detaylıca ele alıp bu iki görüşü karşılaştırmak başka bir çalışmanın konusudur.

70 Gadamer, “Martin Heidegger and Marburg Theology (1964)”, 209; Gadamer, “Classical and Philosophical Hermeneutics”, 38; DiCesare, *Gadamer*, 63; Mirela Oliva, “Gadamer and Theology”, *The Gadamerian Mind*, ed. Theodore George ve Gert-Jan van der Heiden (London ve New York: Routledge, 2022), 352–53.

71 Oliva, “Gadamer and Theology”, 352–53; DiCesare, *Gadamer*, 63–64: Burada DiCesare Gadamer’in oldukça mühim “Mythologie und Offenbarungsreligion” (1981, *Mythology and Vahiy Dini*) makalesine gönderme yapmaktadır.

SONUÇ

Marburg'da geçirdikleri yıllarda hem klasik metinleri *birlikte* okuma ve yorumlama faaliyetine girişmiş hem de dönemin zirve ismi Heidegger'in felsefesini kendisinden bizzat sahiplenmiş olan Bultmann ve Gadamer, hermenötiğin 20. yüzyılda teoloji, felsefe, tarih ve edebiyat gibi farklı kanallardan disiplinler üstü bir alana dönüşmesini sağlamışlardır. Bultmann ve Gadamer, tüm farklılıklarına ve anlaşmazlıklara rağmen, Heidegger'in varoluşçu felsefesi ve nesnelleştirici düşünce eleştirisini —kutsal olsun ya da olmasın— *klasik* ve saygın metinlerin alımlanmasına ve çağdaş okurun bu eserleri nasıl temellük ettiğine yönelik hermenötik usullerin tespitine dönüş-türmüştür. Böylelikle tarihsel metinler şimdi ve burada bulunan okur için yeniden canlanacak, aralarında sahici bir diyalog oluşacaktır. Sonuç olarak, teolog Bultmann ve filozof Gadamer'in çalışmalarıyla hermenötiğin alameti farikası iyiden iyiye klasik ve saygın metinlerin nasıl daha *etkin* okunacağına yönelik bir usul teklif etmek olmuştur.

Bu noktada Bultmann ile Gadamer'in mekânsal birliktelikleri ve metinsel etkileşimlerinin birbirlerinin hermenötik anlayışına etki ettiğini iddia edebiliriz. Her ne kadar Bultmann'ın Yeni Ahit'i bir klasik eser gibi, hatta bir Antik Yunan klasiği *gibi* okumasını eleştirse de Gadamer bu okuma tarzından tarihsel, klasik bir eserin nasıl okunup temellük edinebileceğine dair yöntemler edinmiştir. Hatta romantiklerden bu yana gelişmekte olan klasik çalışmaları, Gadamer'in *Hakikat ve Yöntem*'deki örnekliliği başta olmak üzere pek çok edebi ve felsefi eseri yorumlayarak klasiğin hermenötik değerini ortaya koymasıyla en güçlü formuna ulaşmıştır diyebiliriz. Gadamer'i bu noktada o bitmek bilmeyen klasik dönem edebiyatı ve filoloji sevgisi kadar Bultmann'la birlikte on beş yıl devam ettiği Graeca okuma grubunun da pek çok yönden beslediği söyleyebiliriz. Bu yönlerden biri de şüphesiz ki teolojik meseleler, dini tecrübe ve Tanrı'ya dair konuşmadır. Örneğin *Hakikat ve Yöntem*'de işlediği dil teorisinin tam merkezinde *Logos*'un *Verbum* olarak anlaşılması ve enkarnasyon düşüncesinin yer alması, Gadamer'in Bultmann'la birlikte irdeleyerek açmadığı *teolojik meselelerin felsefi değerini* anlamasından kaynaklanır. Gadamer böylece teolojik çıkarımlardan ya da kutsal metin yorumculuğundan ziyade Heidegger'in nesnelleştirici düşünce eleştirisini ve Bultmann'ın mitolojilerden arındırma projesini sahiplenerek dini ve teolojik meselelere yaklaşmıştır. Bu iki düşünürün aralarındaki irtibat her ne kadar tek taraflı (Bultmann'dan Gadamer'e doğru) gözükse de Bultmann'ın Gadamer'in Heidegger'in hermenötiğini alımlama tarzından etkilendiği ve ön anlamının hermenötik uygulaması, tarihselliğin önemi ve soru-cevap diyalektiği gibi temel konularda Gadamer'le hemfikir olduğu anlaşılmaktadır.

Bultmann ve Gadamer arasındaki metinsel etkileşim yine de beklendiği düzeyde değildir. Bultmann'ın aktif yazın hayatı sırasında Gadamer'in hermenötik çalışmalarının asıl meyvelerini henüz ortaya çıkarmamış olması, bu etkileşimin tek yönlü gibi gözükmesinin en büyük sebebidir; *Hakikat ve Yöntem* çıktığında (1960) ve hemen ardından gelen ilgili makaleleri sırasında Bultmann yurtdışından gelen tekliflerle artık aşağı yukarı kemale eren teorisini anlatmaktaydı. Öte yandan Gadamer'in Bultmann'ın düşüncesine yönelik doğrudan bir değerlendirme makalesi (1962), kendisine ayırdığı otobiyografik bir kitap bölümü (1977) ile yer yer teolojisi ve mitolojiden arındırma projesine değinileri dışında kayda değer bir ürün yoktur. Yine de bu eserlerin niteliği, Gadamer'in Bultmann'ın hermenötiğini nasıl ele aldığı ve ne derecede önem verdiğini gösterecek seviyededir. Bununla birlikte Gadamer, hermenötik tarihinden pek çok figüre uyguladığı eleştirel tarifelerini Bultmann'dan da esirgemeyerek ayrıştığı noktaları belirginleştirir: Kutsal metnin hermenötiğin "evrensellik" ilkesini karşılamadığını iddia eden Gadamer, bunu kutsal metne derece düşürücü ve olumsuz bir özellik yüklemekten ziyade metinler arası tür farkını gözeterek kutsal metne hakkını vermek için yapar; bunun yanı sıra Bultmann'ın bir şekilde yazara merkezi bir rol vererek kendilerinden önceki Schleiermacher'ı-Diltheyci hermenötiğe eklemeliğini ve metnin hakikatinin yazarın ufkunu her şekilde aştığını öne sürer; son olarak Gadamer, Bultmann'ın mitolojiden arındırma projesinin logos-merkezci oluşunu eleştirir ve *mythos* ile *logos*'u karşı karşıya getirmeyi değil bu ikisini bütünleştirmeyi önerir. Tüm *farklılıklarıyla ortaklaşan* Bultmann ve Gadamer'in geliştirdikleri bu diyalog ve tartışma sahası, hermenötiğin ilahiyattan felsefeye, tarihten edebi teoriye, tüm beşeri ve sosyal bilimlerde artan nüfuzunun hem sebebini hem de iyi bir örneğini oluşturur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author declare that they have no competing interest.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

- Arendt, Hannah ve Martin Heidegger. *Mektuplar 1925–1975*. çev. Melek Paşalı. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012.
- Başaran, Abdullah. "Çağdaş Hermenötikte Yöntem Tartışması: Doğru Yöntem mi, Doğru Tavrı mı?". *Ekoller ve Kurumlar: Düşünce Bilimleri*. Ed. M. Nesim Doru ve Kamuran Gökdağ. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2022.
- Bultmann, Rudolf. *Jesus Christ and Mythology*. New York: Charles Scribner's Sons, 1958.
- Bultmann, Rudolf. "What Sense Is There to Speak of God?". *The Christian Scholar* 43/3 (1960), 213–222.
- Bultmann, Rudolf. "New Testament and Mythology: The Mythological Element in the Message of the New Testament and the Problem of Its Re-Interpretation". *Kerygma and Myth: A Theological Debate*. çev. Hans Werner Bartsch. New York ve Evanston: Harper & Row, 1961.
- Bultmann, Rudolf. *Tarih ve Eskatoloji: Sonsuzluğun Mevcudiyeti*. çev. Emir Kuşçu. Ankara: Elis Yayınları, 2006.

- Bultmann, Rudolf. "Ben Rudolf Bultmann': Otobiyografik Yansımalar (1956)". *Rudolf Bultmann: Mitoloji ve Hermenötik Sorunu*. ed. Cengiz Batuk ve Emir Kuşçu. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2013.
- Bultmann, Rudolf. "Ön Kabuller Olmadan Yorum Mümkün müdür?". *Rudolf Bultmann: Mitoloji ve Hermenötik Sorunu*. ed. Cengiz Batuk ve Emir Kuşçu. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2013.
- Bultmann, Rudolf. "Hermenötik Sorunu (1950)". *Rudolf Bultmann: Mitoloji ve Hermenötik Sorunu*. Ed. Cengiz Batuk ve Emir Kuşçu. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2013.
- DiCesare, Donatella. *Gadamer: A Philosophical Portrait*. çev. Niall Keane. Bloomington ve Indianapolis: Indiana University Press, 2013.
- Dilthey, Wilhelm. "The Rise of Hermeneutics". çev. Fredric Jameson. *The Hermeneutic Tradition: From Ast to Ricoeur*. Ed. Gayle L. Ormiston ve Alan D. Schrift. Albany: State University of New York, 1990.
- Gadamer, Hans-Georg. "On the Problem of Self-Understanding (1962)". *Philosophical Hermeneutics*. çev. David E. Linge. Berkeley, Los Angeles ve London: University of California Press, 1976.
- Gadamer, Hans-Georg. "Martin Heidegger and Marburg Theology (1964)". *Philosophical Hermeneutics*. çev. David E. Linge. Berkeley, Los Angeles ve London: University of California Press, 1976.
- Gadamer, Hans-Georg. *Reason in the Age of Science*. çev. Frederick G. Lawrence. Cambridge ve London: The MIT Press, 1984.
- Gadamer, Hans-Georg. *Philosophical Apprenticeship*. çev. Robert R. Sullivan. Cambridge ve London: The MIT Press, 1985.
- Gadamer, Hans-Georg. "Religion and Religiosity in Socrates". *Proceedings in the Boston Area Colloquium in Ancient Philosophy 1* (1985), 53-76.
- Gadamer, Hans-Georg. "What is Truth". *Hermeneutics and Truth*. ed. Brice R. Wachterhauser. Evanston: Northwestern University Press, 1994.
- Gadamer, Hans-Georg. "Reflections of My Philosophical Journey". çev. Richard E. Palmer. *The Philosophy of Hans-Georg Gadamer*. Ed. Lewis Edwin Hahn. Chicago ve La Salle: Open Court, 1997.
- Gadamer, Hans-Georg. "Reply to P. Christopher Smith". *The Philosophy of Hans-Georg Gadamer*. Ed. Lewis Edwin Hahn. Chicago ve La Salle: Open Court, 1997.
- Gadamer, Hans-Georg. *Hermeneutics, Religion, and Ethics*. çev. Joel Weinsheimer. New Haven ve London: Yale University Press, 1999.
- Gadamer, Hans-Georg. *A Century of Philosophy: A Conversation with Riccardo Dottori*. çev. Rod Coltman ve Sigrid Koepke. New York ve London: Continuum, 2006.
- Gadamer, Hans-Georg. "Classical and Philosophical Hermeneutics". *Theory, Culture & Society 23/1* (2006), 29-56. DOI: [\[CrossRef\]](#)
- Gadamer, Hans-Georg. *Truth and Method*. çev. Joel Weinsheimer ve Donald G. Marshall. London ve New York: Bloomsbury, 2013.
- Gadamer, Hans-Georg. "Hermeneutics and Historicism (1965)". *Truth and Method*. Çev. Joel Weinsheimer ve Donald G. Marshall. London ve New York: Bloomsbury, 2013.
- Grondin, Jean. "Gadamer and Bultmann". *Philosophical Hermeneutics and Biblical Exegesis*. Ed. Petr Pokorný ve Jan Roskovec. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002.
- Grondin, Jean. *Hans-Georg Gadamer: A Biography*. çev. Joel Weinsheimer. New Haven ve London: Yale University Press, 2003.
- Grondin, Jean. *The Philosophy of Gadamer*. çev. Kathryn Plant. Chesham: Acumen Publishing, 2003.
- Heidegger, Martin. "Letter on Humanism". *Basic Writings*. ed. David Farrell Krell. New York: HarperCollins Publishers, 1992.
- Jauss, Hans Robert. *Question and Answer: Forms of Dialogic Understanding*. çev. Michael Hays. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1989.
- Lawrence, Fred. "Gadamer, the Hermeneutic Revolution, and Theology". *The Cambridge Companion to Gadamer*. ed. Robert J. Dostal. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Lucas, Jr. George R. "Philosophy, Its History, and Hermeneutics". *The Philosophy of Hans-Georg Gadamer*. ed. Lewis Edwin Hahn. Chicago ve La Salle: Open Court, 1997.
- Oliva, Mirela. "Gadamer and Theology". *The Gadamerian Mind*. ed. Theodore George ve Gert-Jan van der Heiden. London ve New York: Routledge, 2022.
- Ricoeur, Paul. *The Conflict of Interpretation*. çev. Don Ihde. Evanston: Northwestern University Press, 1974.
- Ricoeur, Paul. *Yorum Teorisi: Söylem ve Artı Anlam*. çev. Gökhan Yavuz Demir. İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2007.
- Safranski, Rüdiger. *Heidegger: Bir Alman Üstat*. çev. Ali Nalbant. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2008.
- Schalow, Frank. *Heidegger and the Quest for the Sacred: From Thought to the Sanctuary of Faith*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2001.
- Schleiermacher, Friedrich D.E. "General Hermeneutics". *The Hermeneutics Reader: Texts of the German Tradition from the Enlightenment to the Present*. ed. Kurt Mueller-Vollmer. New York: Continuum, 1985.
- Smith, P. Christopher. "Translator's Introduction". Hans-Georg Gadamer, *The Idea of the Good in Platonic-Aristotelian Philosophy*. New Haven ve London: Yale University Press, 1986.
- Tatar, Burhanettin. *Hermenötik*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.
- Topaloğlu, Fatih. "Nicholas of Cusa'ya Göre Tanrı Hakkında Konuşmanın İmkânı". *Hitit İlahiyat Dergisi 21/1* (Haziran 2022), 233-258. DOI: <https://doi.org/10.14395/hid.1052757>
- Yasa, Metin. "Tanrı Hakkında Paradoksal Konuşmak: İbn Arabi ve Karl Barth Örneği". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 17/17* (Eylül 2004), 147-157.

EXTENDED SUMMARY

Rudolf Bultmann and Hans-Georg Gadamer, during the years they spent together in Marburg, both engaged in the hermeneutical activities of reading and interpreting classical texts and aimed to transform hermeneutics into a supradisciplinary field through different channels such as theology, philosophy, history, and literature in the 20th century. Despite all their differences and disagreements, Bultmann and Gadamer have transformed Martin Heidegger's existential philosophy and his critique of objectifying thinking into the hermeneutic procedures for the reception of classical and eminent texts—sacred or not—and for the methods of how the contemporary reader appropriates them, i.e., making them their own. Thus, historical texts will be revived for the reader here and now, and a genuine dialogue will occur between them. As a result, with the works of the theologian Bultmann and the philosopher Gadamer, the hallmark of hermeneutics has been to propose a manner for how to read classical and eminent texts more effectively.

Here, we can argue that the platial togetherness and textual interactions of Bultmann and Gadamer affect each other's hermeneutic understanding. Although he criticizes Bultmann's reading of the New Testament as a classical work, or even as an Ancient Greek classic, Gadamer acquired methods from this style of reading on how to read and appropriate a historical, classical text. In fact, we can say that the classical works, which have been developing since the Romantics, have reached their strongest form in Gadamer's *Truth and Method* and his interpretations of many literary and philosophical works by revealing the hermeneutic value of the classical. At this point, it can be said that Gadamer's endless love of classical literature and philology, as well as the Graeca reading group, which he continued with Bultmann for 15 years, fed Gadamer in many ways. One of these aspects is undoubtedly theological issues, religious experience, and the talk of God. For instance, the understanding of the *Logos* as *Verbum* and the idea of incarnation at the very center of the language theory he deals with in *Truth and Method* stems from Gadamer's understanding of *the philosophical value of the theological issues* that he explored with Bultmann. Gadamer thus approached religious and theological issues by embracing Heidegger's critique of objectifying thinking and Bultmann's project of demythologization rather than appealing to theological inferences or scriptural interpretation. Although the connection between these two thinkers seems to be one sided (from Bultmann to Gadamer), Bultmann, too, was influenced by Gadamer's way of receiving Heidegger's hermeneutics and agreed with Gadamer on fundamental issues such as the hermeneutic application of pre-understanding, the importance of historicity, and the dialectic of question and answer.

Nevertheless, the textual interaction between Bultmann and Gadamer is not as expected. The fact that Bultmann had not reached the real fruits of Gadamer's hermeneutic studies is the biggest reason why this interaction seems to be one sided: when *Truth and Method* came out (1960) and the relevant articles that followed were being published, Bultmann was introducing his nearly-completed theory worldwide. On the other hand, there is no noteworthy work other than Gadamer's essay directly focusing on Bultmann's thought (1962), a chapter devoted to him in an autobiographical book (1977), and some critical remarks on his theology and the project of demythologization. And yet, the quality of these works is at a level to show how Gadamer deals with Bultmann's hermeneutics and to what extent he considers its significance. However, Gadamer does not abstain from criticizing Bultmann as he did not to many figures from the history of hermeneutics and clarifies the salient points where he differs: claiming that the sacred text does not meet the "universality" principle of hermeneutics, Gadamer gives the sacred text its due by considering their difference in genre, but by doing so he does not attribute a degrading and negative feature to the sacred texts. In addition, he argues that Bultmann was somehow accrued to the Schleiermacher-Diltheyan hermeneutics, giving the author a central role; instead, for Gadamer, the truth of a text exceeds its author's horizon in every way. And finally, Gadamer criticizes the logocentrism of Bultmann's project of demythologization and proposes to integrate *mythos* and *logos* rather than opposing them. This field of dialogue and discussion developed by Bultmann and Gadamer, *despite* and *with* all their differences, epitomizes the increasing influence of hermeneutics in all human and social sciences, from theology to philosophy, from history to literary theory.